

Григорій Васильович Задоржний
академік АЕН України
д-р екон. наук, проф.
ORCID 0000-0002-4488-4173,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

ДУХОВНО-НООСФЕРО-СТАЛІЙ РОЗВИТОК ЯК АНТИКРИЗОВА СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Відкиньте вчення про абсолютну цінність людської особистості – і всі демократичні вимоги нашого часу будуть порожнім просторікуванням.

М.І. Туган-Барановський

Актуальність проблеми. Кризовий соціально-економічний стан України не сприяє потребі національного відродження, де основним вектором повинно стати зростання добробуту як кожного українця, так і країни в цілому. Всебічний аналіз глобальної і національної кризи показав, що за майже 30 років реалізації традиційного формату сталого розвитку, на який було покладено з початку 90-х років ХХ століття багато надій на виживання людства, суперечності лише поглиблювалися, зростали асиметрії соціально-економічної глобалізації, поширювалися здебільшого антилюдяні тенденції функціонування людства. Видатні мислителі сучасності зійшлися в тому, що основною причиною сучасної глобальної кризи стало знецінювання духовності, моральності й гармонії відносин поміж людьми, підриг природних засад існування людини, поглиблення екологічної кризи.

Головний акцент на технократичний зміст сталого розвитку через широке розгортання НБК-конвергенції (шостий технологічний уклад) зводиться до того, що людина почала перетворюватися у постлюдину, а надалі – у кіборга, для якого духовний вимір життя не має ніякого значення. Цифровізація стає новим кроком до того, щоб практично почав панувати двоїчно-розрахунковий підхід, коли одиниця (особистість) повинна перетворитися в нуль. Ті, хто ще не втратили здатності для критичного глибинного всебічного мислення, не можуть не визнати, що «концепція сталого розвитку, запропонована на рівні ООН, не надала суттєвого впливу на світовий розвиток» [1] й сьогодні «є всі підстави вважати домінуючий у світі тип економічного розвитку несталим (unsustainable)» [2]. Тому для виживання людини/ людства потрібна нова альтернативна антикризова *людяна* стратегія національного і глобального розвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень. Зараз спостерігається розробка концепції ноосферизму, витоки якої належали Ежену Ларуа і В.І. Вернадському, який лише «запалив факел» ноосферології. Вона йому не була такою зрозумілою, як геохімія чи біосферологія. Серйозна її наукова проробка ще попереду [3]. Суть ноосфери розкрив В.І. Вернадський: «Еволюційний процес отримує... особливе геологічне значення завдяки тому, що він створив *нову геологічну силу – наукову думку* соціального людства... Під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить до нового

стану – *ноосфери*» [4] (виділено мною – Г. З.). Зараз ноосферологію посилено розробляє О.І. Субетто [5] та його наукові однодумці. Проте аналіз опублікованих за цією тематикою матеріалів дозволяє стверджувати, що, по-перше, концепція *ноосфери* має досить чітко виражений *технократичний* характер, бо *техніка* уже *підкорила людину* і починає діяти *проти людини*, перетворюючи її у *постлюдину*; по-друге, наукова думка чи наукові знання як вираз суті ноосфери свідчить лише про розвиток людського *інтелекту*, а проблеми *духовності* людини залишаються на забутому задньому плані, хоча потрібно повертатися в формат розуміння: *людина* – це перш за все *дух*; по-третє, ратування за ноосферу як майбутній планетарний *соціалізм* свідчить про розгортання *нової утопії* – творення сучасного наукового *ідола* у форматі традиційного *діалектико-матеріалістичного* мислення.

Ми згодні з тим, що «потрібні реалістичні надії, функціональні утопії. Надії, що можливий тривалий сумісний розвиток біосфери і ноосфери, при якому *швидкість перетворень навколишнього середовища буде не вище швидкості нашої адаптації до неї*. Ці надії потрібно відрізнити від ілюзій і витікаючих з них помилкових дій з метою хоча б *обмежити їх реальну шкоду, ущерб буттю*» [6, с. 33] (виділено мною – Г. З.). Проте уже стало очевидним, що «сучасна технократична цивілізація загрузла в суперечностях, які безпосередньо загострюють проблему виживання людей на нашій планеті» [7, с. 26]. Більше того, слід погодитися з тим, що «чи не пора задуматися, чи немає у всіх наших бідах загальної причини: чи не є та форма цивілізації, яку ми називаємо *цивілізацією машин*, свого роду *нещасним випадком, патологічним феноменом* в історії людства й чи не буде більш вірним говорити не про цивілізацію машин, а про *захоплення цивілізації машинами*, найнебезпечніший наслідок якого – *докорінна зміна* не лише середовища існування людини, але й *самої людини*. Не будемо піддаватися на обман...» [8, с. 110-111] (виділено мною – Г. З.).

У цьому сенсі можна говорити про те, що в останні десятиліття значно розвинувся і негласно діє *вірус техносу*, який *нищить духовність і моральність* сучасної одномірної, хоча й інтелектуально розвиненої людини. Саме цим нищівним вірусом боліє людство, бо він *витравляє людяну суть людини*, скрізь створює *антидуховну атмосферу*, спрямовує інтелект на тво-

рення *антилюдяних проєктів*. Зараз з новою силою підтверджується прозоріння Жоржа Бернаноса про те, що «усе людство хворе. Насамперед необхідно вернути людині духовність. Заради цієї мети пора, давно пора за будь-що і як можна скоріше мобілізувати усі сили Духу»; «Лікувати потрібно людство. Перше й невідкладне завдання – повернути людині духовність» [8, с. 131, 147].

Суспільство взагалі, й зокрема українське, може розвиватися й мати *людяне майбутнє* лише тоді, коли воно перестане сповідувати тези минулого, а буде намагається розробити *нові сценарії людяного майбутнього*. Проведений нами аналіз досить аргументовано показує, що для творення майбутнього *потрібний новий дискурс мислення, світорозуміння і розвитку*, який не може бути продуктивним для людини/людства, якщо у суспільній та особистісній свідомості знову будуть панувати традиційне, а головне – *пусте говоріння про сталий розвиток* (який з 1992 року так і не відбувся), так само як і бачення у *концепції ноосфери*, яку можна охарактеризувати як новий *соціально-утопічний проєкт* без розуміння того, що *людина* є перш за все *духовною істотою*. У новому дискурсі потрібно використати позитивні для людини і Природи моменти вказаних двох концепцій, але він повинен мати *іншу фундаментальну засаду і специфіку*, яка б дозволяла їхню технократичність ввести в русло *духовності-людяності*. Це дозволяє зробити *нова людиномірна наука*, у якій чи не найголовнішим принципом стає *взаємодія наукового і позанукового* (філософського, релігійного, образного, повсякденного і т. д.) знання, яке дозволяє теоретично розкривати *гармонійність у світопізнанні* та практично реалізовувати *цілісну гармонійність господарських людяних перетворень*. Без докорінної зміни *парадигми цілісного світорозуміння* буде лише поглиблюватися глобальна криза, яка уже стала *кризою-лабіринтом*, бо знайти вихід з цього кризового лабіринту *не може* за визначенням традиційна *механіко-матеріалістична наука* з її *діалектичним омертвлювальним* усе живе методом.

Колись П. Флоренський писав, що розум є потужною технікою, а техніка є актуальним розумом. Проте наприкінці ХХ століття – на початку ХХІ століття розум спочатку трансформовався в *інтелект*, потім в *інвалідний інтелект*, а зараз вже й у *суїцидний інтелект* [9], який все більше стає *кризовим виразом ноосфери*. При цьому розум-інтелект є набагато вужчою категорією, ніж поняття *духу, духовності*, так само як і культуру неможна зводити лише до науки і техніки. Тому П. Флоренський пропонував замість *ноосфери* ввести поняття *пневмосфери* (*духосфери*), але воно не прижилося в сфері наукового світопізнання. З *духовністю*, як правило, сьогодні здебільшого ототожнюють поняття мислення чи свідомості, *не розуміючи її онтологічної сакральної суті*. У цьому сенсі доцільно лише вказати, що істинну духовність не слід ототожнювати з релігійними ідеологіями та відповідними інституціями.

Згідно з вищенаведеним ні концепція сталого розвитку, ні концепція ноосфери у їх технократичній спрямованості *не можуть вважатися* такими, які б служили *дорозовказом* для розробки *реальної людяної стратегії виживання людства*. Вони не враховують перш за все того, що зараз для спасіння людини настає час переходу від однієї стадії еволюції, коли розвивався *інтелект*, до наступної стадії еволюції – *духовно-*

сті, коли *дух* почне переважати інтелект [10, с. 804], коли *духовна константа антропного принципу* [11] почне розкриватися в повну силу через кардинальну зміну свідомості людини-*особистості*.

Мета статті полягає у подальшому розвитку методологічних засад розробки антикризової стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського розвитку, яка має стати великим сумісним проєктом національного відродження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більш ніж 20-літня історія розвитку *Харківської Каразінської методологічної школи досліджень господарства*, яка базується на кафедрі міжнародної економіки та світового господарства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, свідчить про те, що вчені-економісти завжди перебували на вістрі осмислення проблем виживання людини/людства не стільки в суто економічному руслі світобачення, скільки в більш широкому і глибокому форматі осягнення *господарства як цілісної сфери людської життєдіяльності*. При цьому полем актуальних смислових антикризових роздумів-розумінь стало осягнення *Універсуму*, який *не існує поза особистістю*. П. Тейяр де Шарден досить аргументовано доводив, що Універсум – це *збирач і охоронець* не механічної енергії, як ми думали, а *особистостей*, бо *існує лише необоротно персоналізований універсум, здатний вмістити в себе людську особистість*» [12, с. 387, 406] (виділено мною – Г. З.).

Головним провісником особистісного формату наукових досліджень по праву можна вважати випускника Харківського імператорського університету, економіста зі світовим ім'ям М.І. Туган-Барановського. Вся сфера його соціально-економічних поглядів базувалася на етичній основі – принципі *верховної цінності людської особистості* Канта. Саме в цьому принципі бачиться філософсько-методологічне підґрунтя його наукової спадщини, де він розробив «революційний світогляд, який скинув стільки святинь, знайшов і затвердив одну верховну святиню – *людську особистість*. Він схилився перед людиною як такою» [13, с. 15-16].

Такий вектор світопізнання дозволив нам висунути та аргументувати *три основоположні наукові гіпотези*: про *єдину триіпостасну – духовно-біо-соціально природу людини* (це вже визнано аксіомою вітчизняної науки про соціально-трудова відносини); про *особистість як базовий свободо-відповідальний творчий суб'єкт господарських перетворень*; про *триалектику як істинний метод осягнення цілісної реальності, цілісної людини та її господарства*.

Ці три фундаментальні засади, з яких зараз почала формуватися нова *особистісна методологія*, дозволяють формувати сучасну нову *цілісну людиномірну науку* і переходити в русло наукової *ціннісної раціональності*, з чим пов'язаний перехід до *четвертої наукової революції*. Наші дослідницькі розробки дозволили обґрунтувати необхідність переходу до *рятівної національної і глобальної стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського розвитку* заради виживання людства і національного відродження.

Духовно-ноосферо-сталий розвиток – це перехід від *економіки як грошономії і споживацтва*, що переслідують нарощування *прибутку* як кінцеву мету, до *знанняного глобального господарства*, де не просто традиційно розуміються наукові знання, а на перший план виходить *цілісне знання*, перш за все *милолюбиве*

людяне онтологічне знання, яке запліднює свободу-відповідальну творчість людським виміром життєдіяльності. У цьому смисло-рятівному форматі ми виходимо з розуміння, що *духовність є найважливішим виміром світобудови*. Вона виступає не просто каталізатором еволюції *свідомості* як висхідної *першопричини* існування реальності, але грає, як показали результати новітніх наукових досліджень, роль *критичного чинника збереження життя* на нашій планеті.

У цьому руслі нами *критично переосмислені сучасні концепції сталого розвитку та ноосфери*, що дозволило аргументовано довести їх *суто технократичний характер*. Проблему духовності та духовно-моральнісних цінностей ці концепції майже не розглядають, не виходять з того, що *людина* – це *дух*, її сакральна природа – *духовна*. В них *людина не розглядається як мета, джерело і ядро людинорозмірних комплексів*. Першочергова роль відводиться техніці, машині, технології. НБІК-конвергенція (нано-, біо-, інформаційні технології і когнітивна наука), що характеризує шостий технологічний уклад, створює реальні антилюдяні умови для *заміни людини кіборгом* (до речі: якщо *кіборг* прочитати з кінця до початку, то висвітлюється «*гробік*», що змушує входити сенсопізнавальний формат критичного, так званого, *еволюційного світо-мислення*).

Перехід до *сьомого «технологічного» укладу* повинен розглядатися як *сфера осмислено-духовної господарської творчості Людини*, визначати межі, коридор та механізми реалізації господарства *через відродження духовно-моральних цінностей творчої особистості та їх реалізацію в реальних господарських перетвореннях*. У цьому плані проблема виживання людства повинна розглядатися в сформульованому польським письменником С. Лецом форматі: *«у людини немає вибору: вона повинна залишатися людиною»*.

Тут йдеться, насамперед, про *цілком людину*, яка є *цілісною особистістю*, котра на основі самоосагнення, смислорозуміння та особистої відповідальної життєдіяльності *самостійно творить свій світ Істини, Краси і Добра*, виявляючи свою *гідність Людини*. В цьому плані ми почали розробляти *нову особистісну методологію*, головним постулатом якої є *висхідне розуміння особистості як свободу-відповідального творчого базового суб'єкта всіх цілісних господарських перетворень*. Введені в науковий обіг поняття *«господарський хронотон»* і *«господарський ареал особистості»* (О.Г. Задорожна) [14] дозволили *істотно доповнити розуміння цілісності простору-часу третім – ціннісним виміром життєдіяльності людини*, надати завершеність розуміння життєствердної змістовності *господарства* через його *людяність*.

Особистість людини не може бути зрозумілою виключно через науковий метод і емпіричні експерименти. Тому вченими Каразінської міждисциплінарної методологічної школи господарствобачення обґрунтовано, що вступ в формат *четвертої наукової революції* і становлення *нової постнекласичної науки* визначають вектор пізнання *цілісності сучасної реальності через взаємодію наукового і позанаукового знання*. Це дозволило побачити, що у новітній науці формується *людиномірність*, тобто надається нове розуміння того стародавнього положення, що *людина є мірою всіх «речей»*.

Враховуючи такі новітні наукові розробки і ґрунтуючись на роботах С.М. Булгакова і В.М. Тарасевича, ми суттєво доповнили змістовні основи гіпотези про

уном людини, в якому закладена *людяність як особлива специфіка людського роду* серед усього живого на основі розгортання *архетипу «свобода-відповідальність»*.

Уном людяності включає в себе *геном* (біологічне) і *мемон* (культурно-соціальне) і розгортається в життєдіяльності людини *протягом усього життя*. Для людини мають продуктивне, життєстверджуюче значення лише ті уявлення, рішення й дії, які випливають із *глибинних цінностей людяності* в само- і світоосагненні та розгортаються в продуктивних господарських трансформаціях, де людина на основі своєї свободи і відповідальності формує відносини з іншими людьми і Природою.

Якщо головною характеристикою *фізичного світу* є *простір-час*, то для *внутрішнього духовного світу людини* подібною основоположною характеристикою виступає *свобода-відповідальність*. Відрив свободи від відповідальності обертається безвідповідальністю, вседозволеністю, нехтуванням моральнісно-моральних підвалин людського співтовариства, що неминуче несе кризу і деградацію людини.

Нами запропоновано *нове розуміння глобалістики як інтегральної науки про світове господарство*. Вона покликана каналізувати *насамперед ціннісні смисли людяності*, тобто починатися з формування *нової фундаментальної людиномірної науки – Уноміки* [15]. Поле її досліджень є процес розгортання потенційно закладеної в реальності *духовно-етичної константи антропного принципу*, яка не просто визначає її фізичні константи, але *спочатку задає людині її фундаментально специфічну засаду-властивість-якість – людяність*.

Розвиток методологічних засад цілісного світопізнання дозволяє не просто заявити, а й *онтологічно обґрунтувати*, що *Уноміка* – сьогодні лише *вперше позначена нова доленосна наука про людяність* – має на меті дослідити та обґрунтувати *милолюбивий формат життєдіяльності-вчинку особистості-мікркосму*. Виходячи з розуміння синкретичності реальності та визнання різноманітних форм її розгортання живого, *уноміка* дозволить увійти в формат визначення-реалізації розмірності *ціннісно-смыслового Універсуму (макркосму)* в еволюційному процесі. *Уноміка*, покликана розкрити *початковий сакральний код людини*, його *універс (С.М. Булгаков)*, що неминуче *«виростає» в глобалістику як доленосну інтегральну людиномірну науку*. Її предмет зводиться до *виявлення і обґрунтування смисло-благо-несучих основ життєдіяльності людства як духовно-рятівної вільно-відповідальної планетарної громади (собору) життєзбереження*, а не *простої сумативної сукупності «ділків»*, що прагнуть до торгівлі та жорсткої конкуренції як глобальним процесам приєднання нарощуваного прибутку за рахунок пріоритетного отримання *інтелектуальної ренти*.

Глобалістика – це не проста прикладна наука, як вважають багато дослідників. Вона *потребує духовно-морального формату смислоосагнення виживання людства*, який повинен фіксувати *нове розуміння розвитку сучасного світового господарства як людиномірного комплексу*. Глобалістика покликана вивчати *продуктивні цілісні практики-вчинки людини-особистості*, через які особистість *свободо-відповідально творить глобальний господарський світ заради порятунку і виживання людства*.

Тим самим можна по праву говорити, що наші дослідження особистості, її *духовно-біо-соціальної природи*, унома людяності як творчої свободи-відпо-

відальності, проведені в форматі *нової особистісної методології*, виводять на *новий рівень наукові дослідження синкретичної святогосподарської реальності*, яка знаменує перехід до *нової – людино-мірної науки*, де саме *духовність* стає тим фундаментально-визначальним вістрям, кругом якого повинна відбуватися докорінна трансформація усіх господарських форм заради блага людини.

Людина є, перш за все, *духом*. Розуміння смислосакральних начал необхідних антикризових трансформацій неминує виводить на необхідність розробки та реалізації *відроджувально-рятувальної національної* (і глобальної) *стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського розвитку*, головні контури вже представлені в розробках вчених Каразінської міждисциплінарної методологічної школи досліджень господарства [14-20]. Несучий каркас «такої стратегії, образно кажучи, визначається сигналом «СОС» («врятуйте наші душі») і повинен включати три взаємопов'язані життєстверджуючі підстави людяно-людської життєдіяльності – *Сім'ю, Освіту та Соціальне партнерство*, що розуміється в широкому сенсі.

Головним цілісним науково-пізнавальним методом стає *триалектика*. Вона виходить з того, що саме *вихідна цілісність реальності*, розгортаючись на більш поверхневому рівні осягнення світу за допомогою аналізу діалектичних протилежностей, дозволяє в ході пізнання *зберігати живу дійсність, не розриваючи і не убиваючи її, як це властиво діалектиці*.

Триалектика відкриває *інший погляд й інше розуміння протилежностей* як внутрішніх моментів процесуючої живої дійсності, коли протилежності не розділяються, але і не зливаються, а *постійно взаємозбагачуються новим змістом у Цілому*. Де в бутті сходяться двоє, Софія-мудрість незримо там присутня у якості «Третього» (*М.Б. Шулевський*). Єдиноріччя, що виходить із сакральних смислів-іпостасей реальності та розгортається у різноманітні дійсності, є підставою триалектичного осягнення *цілісного світу і цілісної людини, її господарства як цілісної сфери життєдіяльності*.

Специфіка триалектики полягає в тому, що *всі явища і процеси дійсності взаємопов'язані, взаємопроникні, реалізуються в невидимій, сутнісній єдності*, на що не звертає уваги діалектика. У триалектиці закладено фундаментальну *засаду-всепроникнення реальності* завдяки *духу*, який все не тільки сполучає-скріплює-пронизує, але і *направляє до єдності-гармонії як основоположної якості світу*. Тому, розмірковуючи у односторонньому форматі діалектики місця та ролі *духу* не знаходиться, що *кардинально спотворює саму реальність в діалектичному поданні*. *Дух* – це живий, життєтворчий «всепроникний клей», без розуміння якого *життя діалектично розривається, збіднюється, розлюдноюється, обертається* неминучою катастрофічністю.

Роздуми про форми розв'язання *головного протиріччя сучасності між новою нині панівною фінансово-інтелектуальною владою і духовною владою* дозволили сконцентрувати увагу на осягненні *сенсу і змісту духовності*, що стало підставою для умовного виділення *двох типів єдиної духовності людини*, які, мабуть, можуть служити *критерієм сприйняття цілісності самоосягнення людини та самореалізації її внутрішньої природи, яка морально-відповідально розгортається реалізується у кожному свідомому вчинку особистості*.

Перший сутнісний тип духовності проявляється як *духовно-божественне*, пов'язане з *внутрішнім усвідомленням Святині – Благі Звістки*, спочатку закладеної в початково-онтологічному кодї життєвого розгортання людини, створеної «за образом і за подобою». За людським розумінням Святині ховається, пригадується, відкривається та *початкова іскра Світла*, яка *розпалює життя*, живить всю цілісну життєдіяльність кожної людини. *Життя людини* в цьому плані є *низкою морально-відповідальних вчинків особистості*, яка *свободо-відповідально* творить своє господарство як цілісну сферу свого життєвідправлення. Ця *споконвічна іскра Світла* закладається в уном людини і *потенційно-змістовно* представлена у її *боголюдяності*.

Другий більш поверхневий тип духовності – *інтелекто-духовне* – постає як *вираз уному людини в повсякденності й зводиться до внутрішньої здатності людської свідомості раціонально-логічно і розрахунково-кілкісно існувати в цьому земному світі, де немає розуміння актуальної потреби заглиблюватися у світ духовно-божественного*. Ігнорування першого сутнісного типу духовності в буденному функціонуванні *інтелектуальної діяльності* втілюється в процес поступового *наростання розлюднення*, коли в прагненні *до успіху і раціонально-розрахункового існування* як би «стирається» (не актуалізується) *спочатку задана божественна природа людини*. Уном людяності не розгортається в повну силу, людина залишається лише *індивідом*, якого не цікавить *духовно-моральнісні цінності гармонійного господарського життя*.

У форматі триалектичного мислення одним з головних напрацювань Каразінської методологічної школи досліджень господарства стало осмислення *чіткого розрізнення понять «індивід» і «особистість»*, що допомогло *критично переосмислити методологію індивідуалізму*, яка й донині панує в неоліберальному науковому дискурсі й сприяє насадженню *однорозмірного економічно-функціонального світогляду без розуміння цілісності як самої людини, так і реальності*, в якій вона існує й діє.

Триалектика відкриває можливість створення *системи антикризового управління національним і глобальним розвитком* у форматі *нової життєстверджуючої стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського розвитку*. В основі її розробки має лежати виділення *трьох проблемно-цільових блоків управління національним антикризовим господарським розвитком* (О. Г. Задоржна): *духовно-моральнісний та етико-моральний блок* (відродження олюднення на основі розгортання глибинного особистісного архетипу свободи-відповідальності); *біо-генетично-оздоровчий блок* (формування та забезпечення демографічно обумовлених потреб існування людини, родини, особистісного розвитку, забезпечення екологічно прийнятних умов проживання людини від природно-спокійного протікання вагітності до космічно-планетарного порядку взаємодії людини і Природи); *соціо-партнерсько-кoeволюційний блок* (організаційно-управлінські й законодавчі передумови розгортання продуктивної коeволюційної взаємодії усіх суб'єктів національного відродження і розвитку шляхом добровільного об'єднання існуючих різноманітних ресурсів і свідомої участі в задоволенні актуальних приватно-громадських інтересів за допомогою широкого соціального партнерства).

Для реалізації стратегії *духовно-ноосферно-сталого господарського розвитку* необхідна *особлива інте-*

грально-відроджувальна функція держави – **неодирижизм**. Головна специфіка цієї функції визначається тим, що осмислювальний рівень досягає онтологічних начал господарства і співвідноситься з гено-мемонимним кодом-началом, яке будучи духовним онтологічним ноуменом, задає і запліднює розгортання єдиної розділеної триіпостасної духовно-біо-соціальної природи людини як цілісної особистості. Реалізації інтегрально-відроджувальної функції неодирижизму держави має сприяти створення правових і фінансово-податкових стимулів щодо активного розгортання широкого соціального партнерства всіх суб'єктів антикризових господарських трансформацій на засадах солідарності, довіри, взаємодопомоги і глибинного для людини прагнення до гармонії та щастя.

Висновки. Ці нові науково-теоретичні положення дозволяють не тільки кардинально оновити сучасну методологію соціально-економічних, господарських досліджень, але й по-новому більш глибоко і всебічно переосмислити кризову дійсність і розробляти *людяно-продуктивні практичні рекомендації* по відродженню української нації та перетворенню *українського народу* в суб'єкт анти- та посткризових трансформацій. Розробка та реалізація стратегія духовно-ноосферосталого господарського розвитку повинна стати тим сучасним відроджувальним форматом світорозуміння (новим дискурсом), який відкриває двері виживання як для української нації, так і всього світового співтовариства.

Уроком, який до сих пір поки глибоко й всебічно не вивчений і не оцінений, стало панування фінансово-інтелектуальної влади, яка породила не лише сучасну фінансово-економічну кризу, а й кризу полісистемну. При цьому вихід із неї намагаються знайти в тих же координатах діалектико-матеріалістичного світобачення, в яких вона зароджувалася і поглиблювалася, тобто знову ж таки головна причина збачається в економічній складовій життєдіяльності суспільства. Такий підхід зарані *гарантує неуспіх* в пошуках виходу з полісистемної глобальної кризи-лабіринту. Вихід може відбутися лише через докорінну зміну системи мислення, де фундаментальним положенням стає розуміння того, що «все, що з'являється і робиться у Світі Натуральному, запозичує причину свою із Світу Духовного» [21, с. 529]. Проте колективна свідомість ще й сьогодні продовжує незмінно поклонятися *ідолу* ринку й споживацтва, бачачи в людині не духовну істоту, а лише засіб егоїстичного збагачення. Немає розуміння суті глибинної глобальної системної деградації, що зараз спостерігається і зумовлена розкладанням, занепадом духовно-моральнісних цінностей людини.

Тому й виходить, що якісна – *духовно-моральнісна* – зміна свідомості перш за все тих, хто іменує себе *елітою*, та й кожного «маленького» українця зараз стає тією основою-вимогою, яка не просто може, а *повинна* сприяти пробудженню й реалізації «заснувшого» потенціалу українського народу в творчо-сумісному *будівництві* Великої загальної Домівки, наповненої добротою, процвітаням і щастям. І суть справи зовсім не зводиться до того, що свідомі розмисли про майбутнє потребують хоча б мінімального компромісного консенсусу, який може забезпечувати розвинений *інтелект*. Більш важливим і більш глибинним є розуміння *недостатності* навіть самого високо розвину-

того інтелекту для забезпечення *цілісного* розвитку *цілісної людини*, яка має *єдину триіпостасну* – *духовно-біосоціальну* – природу. Саме *духовна іпостась* видержує й мотивує *творчість людяності* як необхідну умову збереження-життя-розвитку Людини, запобігає як від її інволюції в *звіролюдину*, так й від уже започаткованого *виродження* в механічного *кіборга*, до якого незмінно веде неконтрольований суспільством прогрес *техносу*, заснованого на *чистому інтелекті* як деякому *логічно-розрахунково-оцінюючому* механізмі, хоча й оснорованому на біологічно організованому мозку людини.

Список використаних джерел

1. Голубев В.С. В науке: один против всех – все против одного ... или молчание. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0001/005d/00012285.htm>.
2. Вебер А. Устойчивому развитию нет разумной альтернативы. *Свободная мысль*. 2016. № 1.
3. Баргов Н. В. Устойчиво-ноосферное развитие региона. Проблемы. Решения. Симферополь: Издательство «ДОЛЯ», 2010. 248 с.
4. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление. Москва: Наука, 1991.
5. Субетто Александр Иванович. Наши имена. Вып 5, том 246. Москва, 2020. URL: <http://viperson.ru/articles/subetto-aleksandr-ivano-vich-nashi-imena-vyp-5-gl-red-komarova-a-i-tom-246-28-8-m-2020>.
6. Кутырёв В. А. Бытие или ничто. СПб.: Алетейя, 2010. 496 с.
7. Лазарев Ф. В. Ноосферно-антропологический манифест. *Социальная экономика*. 2010. № 3. С. 22-36.
8. Бернанос Жорж. Свобода... для чего? СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2014. 288 с.
9. Задорожная О. Г. Ценностное управление как формат спасения от суицидного интеллектуализма. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1. С. 169-174.
10. Клизовский А. И. Основы миропонимания Новой Эпохи. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 2003. 816 с.
11. Задорожный Г. В. О нравственной константе антропного принципа и государстве гармонии как насущном проекте спасения-служения-возрождения украинской нации. *Социальная экономика*. 2011. № 2. С. 83-100.
12. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2002. 553, [7] с.
13. Туган-Барановский М. И. Современный социализм в своем историческом развитии. СПб.: Типография «Будущность», 1906. 417 с.
14. Задорожна О. Г. Сучасне господарство: постнекласична методологія як основа розгортання антикризових трансформацій. Харків: «Точка», 2018. 356 с.
15. Задорожный Г. В., Задорожная О. Г. Уномика. Прологомены судьбоносной интегральной науки о спасительном развертывании человечности. Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2019. 164 с.
16. Задорожный Г. В. Иначе возможное как сотворчество человечности (размышления о главном в святы с кризисом экономической науки). Полтава: Скайтек, 2011. 259 с.
17. Задорожный Г. В. Человекоспасительная функция хозяйствоведческой науки. Харьков: Точка, 2012. 180 с.
18. Задорожный Г. В. Духовно-ноосферно-устойчивое хозяйственное развитие как стратегический век-

тор возрождения украинского общества. Харьков: ВННОО имени В. И. ВЕРНАДСКОГО, 2015. 108 с.

19. Задорожний Г. В., Задорожная О. Г. Человекомерная экономическая наука: проблемы методологии. Харьков: ВННОО имени В. И. Вернадского, 2015. 416 с.

20. Задорожний Г. В., Задорожная О. Г. Человечное мирохозяйственное видение (очерки новой личностной методологии). Харьков: Точка, 2017. 261 с.

21. Сведенборг Э. О Небесах, о Мире духов и об Аде. Мудрость Ангельская о Божественной Любви и Божественной Мудрости. Москва: Изд-во Эксмо, СПб.: Terra Fantastica, 2003. 768 с.

References

1. Golubev, V. S. In science: one against all – all against one ... or silence. Retrieved from <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0001/005d/00012285.htm> [in Russian].

2. Weber, A. (2016). Sustainable development there is no reasonable alternative. *Free thought*, № 1 [in Russian].

3. Bagrov, N. V. (2010). Stable noosphere development of the region. Problems. Solutions. Simferopol, Publishing house "DOLYA". 248 p. [in Ukrainian].

4. Vernadsky, V. I. (1991). Scientific thought as a planetary phenomenon. Moscow, Nauka [in Russian].

5. Subetto, Alexander Ivanovich. (2020). Our names. Issue 5, Volume 246. Moscow. Retrieved from <http://viperson.ru/articles/subetto-aleksandr-ivanovich-nashi-ime-na-vyp-5-gl-red-komarova-a-i-tom-246-288-m-2020> [in Russian].

6. Kutyrev, V. A. (2010). Being or nothingness. SPb.: Aletheia. 496 p. [in Russian].

7. Lazarev, F. V. (2010). The Noosphere-anthropological Manifesto. *Social economy*, No. 3, pp. 22-36 [in Ukrainian].

8. Bernanos, Georges. (2014). Freedom ... for what? SPb., Publishing house of Ivan Limbach. 288 p. [in Russian].

9. Zadorozhnaya, O. G. (2019). Value-based management as a format spasinnya from the suicidal intellectualism. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, No. 1, pp. 169-174 [in Ukrainian].

10. Klisowski, A. I. (2003). the foundations of world Outlook of a New Era. Moscow, fair-PRESS. 816 p. [in Russian].

11. Zadorozhnyi V. G. (2011). About the moral constant of the anthropic principle and state of harmony as a vital project of salvation Ministry-revival of the Ukrainian nation. *Social economy*, No. 2, pp. 83-100 [in Ukrainian].

12. Teilhard de Chardin P., 2002. The Phenomenon of man. Moscow, OOO "Publishing house AST". 553 p. [in Russian].

13. Tugan-Baranovskii, M. I., 1906. Modern socialism in its historical development. SPb., Typography "Future". 417 p. [in Russian].

14. Zadorozhnie O. G., 2018. Suchasni economy: postclassical methodology Yak based rosgarten of anticatholic transformations. Kharkiv, "Point". 356 p. [in Ukrainian].

15. Zadorozhnyi V. G., Zadorozhna O. G., 2019. Anamika. Prolegomena fateful integral science of saving humanity deployment. Kyiv, KNU named after V. N. Karazin. 164 p. [in Ukrainian].

16. Zadorozhnyi, G. V., 2011. Otherwise as a possible co-creation of humanity (reflections on main in connection with the crisis of economic science). Poltava, Skytech. 259 p. [in Ukrainian].

17. Zadorozhnyi, V. G. (2012). Chelovekovedeniya function hozyaistvennoi science. Kharkov, Point. 180 p. [in Ukrainian].

18. Zadorozhnyi, V. G. (2015). Spiritual noosphere-sustainable economic development as a strategic vector of the revival of Ukrainian society. Kharkov, UNNAO named after V. I. VERNADSKY. 108 p. [in Ukrainian].

19. Zadorozhnyi, V. G., Zadorozhna, O. G. (2015). Chelovecheskaya economic science: problems of methodology. Kharkov, UNNAO named after V. I. Vernadsky. 416 p. [in Ukrainian].

20. Zadorozhnyi, V. G., Zadorozhna, O. G. (2017). Humane world vision (personal essays on new methodology). Kharkov, Point. 261 p. [in Ukrainian].

21. Swedenborg, E. (2003). Heaven, about the spirit World and Hell. Angelic wisdom about divine Love and divine Wisdom. Moscow, Publishing house Eksmo publ.; SPb., Terra Fantastica. 768 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020

Прийнято до друку 14.04.2020

Формат цитування:

Задорожний Г. В. Духовно-ноосферо-сталій розвиток як антикризова стратегія національного відродження. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 10-15. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).10-15](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).10-15)

Zadorozhnyi G. V. (2020). Spiritual-Noosphere-Sustainable Development as an Anti-Crisis Strategy for National Restoration. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (38), pp. 10-15. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).10-15](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).10-15)